

Araştırma Makalesi

Ergenlere Yönelik "İnternet Özgeciliği" Ölçeği Geliştirme Çalışması¹

Sümeyye BİLGİZ AKBAYIR², Adem PEKER³

Gönderim Tarihi: 23.10.2023
Kabul Tarihi: 09.12.2023
Yayın Tarihi: 29.12.2023

Anahtar Kelimeler

*Açımlayıcı faktör analizi,
İnternet özgeciliği,
Ergenler,
Ölçek geliştirme*

Özet

Ergenlik dönemi, bireylerin yaşam gelişiminin kritik bir aşamasıdır ve günümüzde sanal ortamdaki özgeci davranışların ergenler açısından incelenmesinin önemli olduğu düşünölmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı, ergenlerin internet ortamında sergilediği özgeci davranışlarını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmaya 2022-2023 eğitim öğretim yıllarında farklı liselerde eğitim görmekte olan 346 (248 Kadın, 98 Erkek) öğrenci katılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Yapılan AFA sonucunda internet özgeciliği ölçeğinin 3 faktör ve 11 maddeden oluştuğu ve toplam varyansın %63'ünü açıkladığı görölmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa değerleri incelenmiş ve ölçeğin tamamına ait cronbach alfa değerinin .86 olduğu görölmüştür. Sanal destek, sanal bilgilendirme ve sanal koruma alt boyutları için cronbach alfa değerlerinin sırasıyla .81, .77 ve .68 olduğu görölmüştür. Bu sonuçlara göre, İnternet Özgeciliği Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Atıf için

Bilgiz Akbayır, S. ve Peker, A. (2023). Ergenlere yönelik "internet özgeciliği" ölçeği geliştirme çalışması. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 43-57. <https://doi.org/10.58637/egebad.1380029>

Research Article

"Internet Altruism" Scale Development Study for Adolescents

Received Date: 23.10.2023
Accepted Date: 09.12.2023
Published Date: 29.12.2023

Keywords

*Exploratory factor analysis,
Adolescent,
Internet altruism,
Scale development*

Abstract

Adolescence is a critical stage of individuals' life development, and it is of great importance to examine altruistic behaviors in the virtual environment for adolescents. In this regard, the aim of this research is to develop a valid and reliable measurement tool to measure the altruistic behaviors of adolescents on the internet. A total of 346 students (248 females, 98 male) from different high schools in 2022-2023 academic years participated in the study. Exploratory Factor Analysis was conducted to test the construct validity of the scale. As a result of FA, it was seen that the Internet altruism scale consisted of 3 factors and 11 items and explained 63% of the total variance. In order to determine the reliability of the scale, Cronbach's alpha values were examined, and it was seen that the Cronbach's alpha value of the whole scale was .86. The Cronbach alpha values for the virtual support, virtual information and virtual protection sub-dimensions were .81, .77 and .68, respectively. According to these results, it can be said that the Internet Altruism Scale is a valid and reliable measurement tool.

For Citation

Bilgiz Akbayır, S., & Peker, A. (2023). "Internet Altruism" scale development study for adolescents. *Journal of Aegean Scientific Research*, 6(1), 43-57. <https://doi.org/10.58637/egebad.1380029>

¹Bu makale 25 - 26 Temmuz 2023 tarihleri arasında 11. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi'nde (ICAR) bildiri olarak sunulmuştur.

This article was presented as a paper at the 11th International Congress of Academic Research (ICAR) on July 25 - 26, 2023.

² Öğr. Gör. Atatürk Üniversitesi, sumeyye.bilgiz@atauni.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5373-9712

³ Prof.Dr. Atatürk Üniversitesi, adem.peker@atauni.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-3594-9166

Bu çalışma Atatürk Üniversitesinin SDK-2022-10282 nolu bilimsel araştırma projesinden üretilmiştir

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insanın, diğer insanlarla beraber yaşama gereksinimi bulunmaktadır. Bu gereksinim sonucu ortaya çıkan birliktelik; kişiler arası ilişkilerin devamlılığı, yardımlaşma ve dayanışma esasına dayanmaktadır (Yaylacı, 2016). Modern yaşam; bireyleri her biri kendi zamansallığına ve önceliğine sahip bir dizi benzersiz zorlukla karşı karşıya bırakmaktadır. 21. yüzyılda insanlığın karşı karşıya olduğu internet bağımlılığı (Lozano-Blasco vd., 2022), akıllı telefon bağımlılığı (Topal vd., 2023) ve siber zorbalık (Bilgiz ve Peker, 2020) gibi küresel sorunların yanı sıra bu sorunları hem bireysel hem de toplu olarak ele almanın yollarını bulmak da başka bir zorluk olarak nitelenmektedir. Ancak tüm bu zorlukların çözülmesi için bireylerin, toplumdaki diğer bireylere karşı iyiliksever bir ruh hali ile yaklaşması ve özgeci davranışlar sergilemesi gerekmektedir (Klisanin, 2011; Ricard, 2017).

Toplumun parçası olan bireyin, toplumsallaşması için sahip olması gereken özelliklerden biri olarak “özgecilik” kavramı ile karşılaşılmaktadır. “Özgecilik” kavramı ilk kez, Fransız filozofinin ve sosyolojinin kurucularından biri olan Auguste Comte (1875-1877) tarafından kullanılmıştır. Özgecilik kavramı iyilikseverlik veya başkaları için yaşamak anlamlarında kullanılmaktadır. Farklı çerçevelerden bakış açısı sunan özgecilik davranışı; felsefe, din, psikoloji ve sosyal psikoloji gibi disiplinlerde de çalışılmıştır. Bu doğrultuda ilgili alan yazın incelendiğinde özgecilik kavramının; bireyin kendisine, başkasına ve topluma olan yardımını içeren diğerkâmlık (Düzgüner, 2019), olumlu prososyal davranış (Yıldırım Keskin ve Özcan, 2018), toplum yanlısı davranış ve yardımsever davranış gibi kavramlarla da ifade edildiği görülmektedir (Karadağ ve Mutağçılar, 2009).

Bireylerin özgecilik davranışlarını inceleyen çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de pozitif psikolojidir. Bireylerin olumsuz yönlerinin yerine olumlu yönlerine önem veren, öznel iyi oluşlarını artırıcı programlarla ruh sağlığının ve yaşam kalitesinin olumlu etkilenmesine yardımcı olan pozitif psikolojiye (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000) bu açılarından bakıldığında, özgecilik kavramı ile karşılaşılmaktadır. Bireylerin psikolojik işlevselliğinin olumsuz yönlerine odaklanılmasına karşı çıkan, pozitif psikoloji yaklaşımı bireylerin kendini iyi hissetmesine yol açan güç kaynaklarını ön planda tutmaktadır. Özellikle, çocukluğun geride kaldığı, bilişsel, fizyolojik ve sosyal değişimlerin meydana geldiği ergenlik dönemi, pozitif psikoloji yaklaşımından hareketle olumlu sosyal davranışların gelişimini anlamada oldukça önemlidir (Eisenberg vd., 2006). Çünkü bu dönemde ergenler yeni ilişkiler kurmakta ve kimliklerini bu ilişkilerindeki yaşantılar üzerine inşa etmektedirler (Erikson, 1968). Bu doğrultuda ergenin pozitif yönde gelişiminin öğeleri olan yakınlık, yeterlilik, güven ve karakter özelliklerine ek olarak yardımseverlik de olumlu ergen gelişiminin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Ergenin, diğer insanlara karşı empati kurabilme, sorumluluk duyguları ile hareket etme ve olumlu ilişkiler kurabilme becerilerini kazanması, ergenlik döneminin sağlıklı geçirilmesinde etkilidir (Akçınar vd., 2018).

İçinde bulunduğumuz ve internetin egemen olduğu dijital çağda da ergenlerin birbirlerine olan ihtiyaçları sanal ortamdaki davranışlarını şekillendirmektedir. İnternetin daha popüler ve yaygın bir hale gelmesiyle birlikte özgecilik sanal ortama da taşınmıştır (Fauzan, 2018). İlk kez Wallace (2001), bireylerin internet üzerinden birbirlerine belirli seviyede destek olmalarını dijital özgecilik (internet özgeciliği) olarak tanımlamıştır. Dijital özgecilik olarak da ifade edilen internet özgecilik davranışı,

- Bireylerin hem günlük hayatta hem sanal ortamda yaşadığı tecrübeleri internet üzerinden başkalarıyla paylaşması,
- Facebook veya Twitter gibi sosyal platformlarda makale, müzik veya film önerisinde bulunması
- Başkalarının sorunlarını çevrimiçi olarak çözmelerine yardımcı olması
- Wikipedia gibi çevrimiçi bir forumda bilgi sağlaması,
- Özel çevrimiçi bağış platformlarında para bağışında bulunabilmesi gibi çeşitli davranış türleri ile açıklanmaktadır (Melton, 2019; Zheng ve Zhao, 2015).

Bireylerin sanal ortamdaki davranışlarına ilişkin çağrışımlar genellikle olumsuz olup, birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkiye odaklanılmaktadır (Greysen vd., 2010). Bu doğrultuda sanal ortamdaki davranışların, olumsuz etkilerini inceleyen çalışmalarda (Kurniasanti vd., 2019; Kuss, 2016) elde edilen bulgular önemli olmakla birlikte internette yapılan olumlu davranışların gereken ilgiyi görmediği ve ihmal edildiği belirtilmektedir (Cissel, 2018). Bu doğrultuda sanal ortamda gerçekleştirilen özgeci davranışların incelenmesinin alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (2021), Türkiye’de interneti en fazla kullananların %87,4’lük oranla 11-15 yaş grubundaki ergenler olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda uyumlu bir ağ ortamı oluşturmada ve ağda aktif roller oynamada ağ özgecil davranışlarının önemi göz önüne alındığında, ergenin ağ özgecil davranışlarını geliştirmek ve olumlu gelişimini teşvik etmek için ergen ağ özgecil davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi oldukça önemlidir (Wright ve Li, 2011).

Ergenlik dönemi, bireylerin yaşam gelişiminin kritik bir aşamasıdır ve sanal ortamdaki özgecil davranışlarının ergenler açısından incelenmesi oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda yapılan alan yazın taraması sonucunda Türkiye’de bireylerin sanal ortamda sergiledikleri özgeci davranışlarını ölçen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Geliştirilen ölçeğin ilgili alan yazına katkı sağlayacağı, bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların kullanabileceği nitelikte bir ölçeğin ihtiyaç dâhilinde olduğu düşünülerek internet özgeciliği ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Ölçeğin geliştirilmesi amacıyla 2022-2023 eğitim öğretim yıllarında 3 farklı lisede eğitim görmekte olan öğrencilerden rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Ölçek geliştirme çalışmaları sırasında her aşama için farklı öğrenci grubuyla çalışmalar

yürütülmüştür. Ölçeğin ön uygulaması olan güvenilirlik için 56 (40 kadın, 16 erkek), Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) için 290 (208 kız 82 erkek) öğrenciden veri toplanmıştır.

Veri Toplama Aracı

İnternet Özgeciliği Ölçeği ve Geliştirilme Süreci: İnternet Özgeciliği Ölçeği geliştirmek amacıyla öncelikli olarak ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Alan yazın taraması doğrultusunda daha önce yapılmış bir ölçeğin olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda konu ve hedef kitle açısından aynı özelliklere sahip başka herhangi bir ölçeğe rastlanmamıştır. Sanal ortamda internet özgeciliği tanımı, özellikleri, kimlerin yaptığı ve nasıl yapıldığını belirlemek amacıyla hem literatür taraması yapılmış hem de internet özgeciliği davranışı sergileyen ergenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda ölçeğin konusu ile bağlantılı olan çalışmalar incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle özgecilik kavramı (Yavuzer, 2017; Yeşilkaya, 2018) ve internet özgeciliği kavramı (Zheng, 2013) ilgili teorik çerçeve açısından araştırılmıştır. İnternet özgeciliği ile ilgili yurt içi ve yurt dışı ölçek geliştirme çalışmaları incelenmiştir. Yurt içinde internet özgeciliği ile ilgili herhangi bir ölçeğe rastlanmazken yurt dışında Zheng (2010), tarafından yapılan tez çalışmasında üniversite öğrencilerinin internet özgeciliği davranışlarını ölçmeye yönelik ölçek geliştirdiği görülmüştür. Yapılan tüm incelemeler doğrultusunda bu araştırma kapsamında ölçek geliştirmek amacıyla 17 madde içeren madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunda yer alan maddelerin sanal ortamda internet özgeciliği olarak gerçekleşen davranışları temsil edecek maddeler olması açısından kapsam ve yapı geçerliğine dikkat edilmiştir. Kapsam ve yapı geçerliğini sağlamak amacıyla Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık anabilim dalında alanında uzman üç öğretim üyesi, Ölçme ve Değerlendirme anabilim dalında alanında uzman bir öğretim üyesi, dil ve noktalama işaretleri kontrolü için 1 Radyo ve Televizyon Bölümü Doktora Öğrencisi tarafından incelemeler yapılmıştır. Uzmanların yaptığı incelemeler doğrultusunda hazırlanan maddelerden hedef kitlenin özelliklerine uygun olmayan ve ölçmek istediği özelliği ölçmediği düşünülen ve dil ve noktalama işaretlerinde hata olan maddeler yeniden düzeltilmiştir.

Ölçek, “Hiçbir Zaman” (1), “Nadiren” (2), “Ara sıra” (3), “Sık sık” (4) ve “Her Zaman” (5) olarak beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Yapılan düzeltmeler sonucunda 56 öğrenciye ön uygulama yapılarak, ölçeğin anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik düzeyi belirlenmiştir. Yapılan ön uygulama sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısı olan Cronbach alfa değerinin .92,8 olduğu görülmüştür. Ön uygulamada herhangi bir sorun olmadığı için açımlayıcı faktör analizi yapmak üzere 290 öğrenciden veri toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS paket programına girilmiş ve maddelerin hangi alt boyutlarda yer aldığını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Veri toplama aşamalarının her birinde farklı öğrenci grubuna uygulama yapılmıştır.

BULGULAR

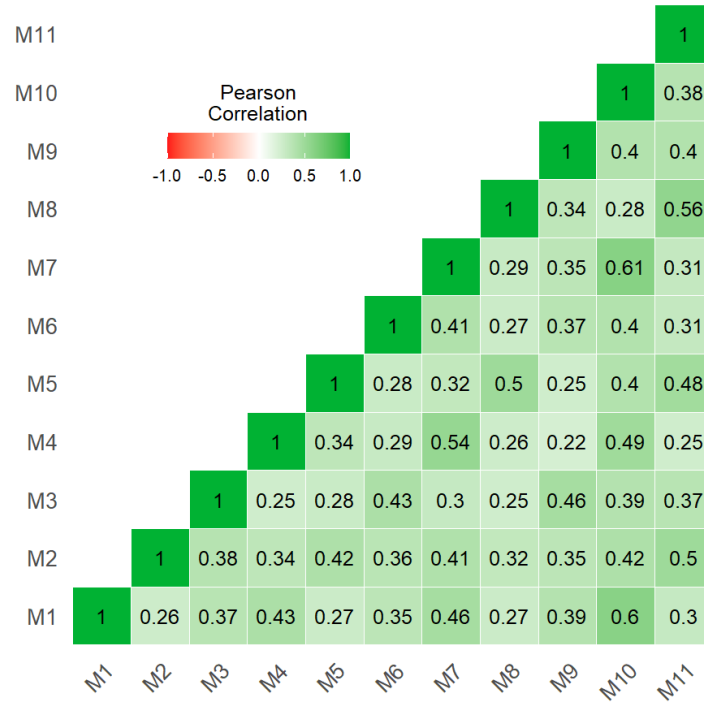
Betimsel Bulgular

İnternet Özgeciliği Ölçeğine ilişkin temel bileşenler analizi yapılmadan önce ölçek maddelerine ilişkin tanımlayıcı istatiki bilgiler hesaplanmıştır. Ölçme aracının maddelerinin ortalamaları ve standart sapmalarına ait değerler hesaplanmış ve elde edilen sonuçlara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Ölçek Maddelerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Boyut		Ort	Ss	Ölçeğin Tamamına İlişkin Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Alt Boyutlara İlişkin Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	t
Sanal Destek	Madde 1	2.47	.07	.56	.60	14.48*
	Madde 4	2.08	.06	.51	.58	10.74*
	Madde 7	2.52	.08	.60	.65	15.09*
	Madde 10	2.62	.07	.67	.70	14.69*
Sanal Bilgilendirme	Madde 2	2.76	.06	.57	.50	12.98*
	Madde 5	2.30	.07	.53	.58	12.63*
	Madde 8	2.28	.07	.50	.58	11.89*
	Madde 11	2.53	.07	.59	.66	14.00*
Sanal Koruma	Madde 3	3.19	.08	.53	.54	12.12*
	Madde 6	2.45	.07	.53	.47	13.87*
	Madde 9	3.42	.08	.54	.49	12.15*

Ölçek maddelerinin ortalamalarına ilişkin bulgular incelendiğinde, “İnternet Özgeciliği Ölçeği” ne ilişkin ortalamalarının 2.08 ile 3.42 arasında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca ölçeğin tamamına ve alt boyutlarına ilişkin düzeltilmiş madde toplam korelasyonları da hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin betimsel analizlerden sonra ölçek maddeleri arasında maddelerin anlamlılığı ve maddeler arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiş ve heatmap (ısı haritası) ile görselleştirilmiştir. Isı haritasına ilişkin değerler Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Maddeler arasındaki korelasyon değerlerine ilişkin ısı grafiği

Maddeler arasındaki korelasyon değerlerine ilişkin ısı grafiği incelendiğinde maddeler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması grafiğin yeşil renkte olması ile belirlenmektedir. Bu ölçüğe ilişkin maddeler arasındaki korelasyonun yeşil renkte ve anlamlı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda İnternet Özgeciliği ölçüğüne ilişkin maddelerin birbiri ile olumlu ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilmektedir.

İnternet Özgeciliği Ölçeği Yapı Geçerliliğine İlişkin Bulgular

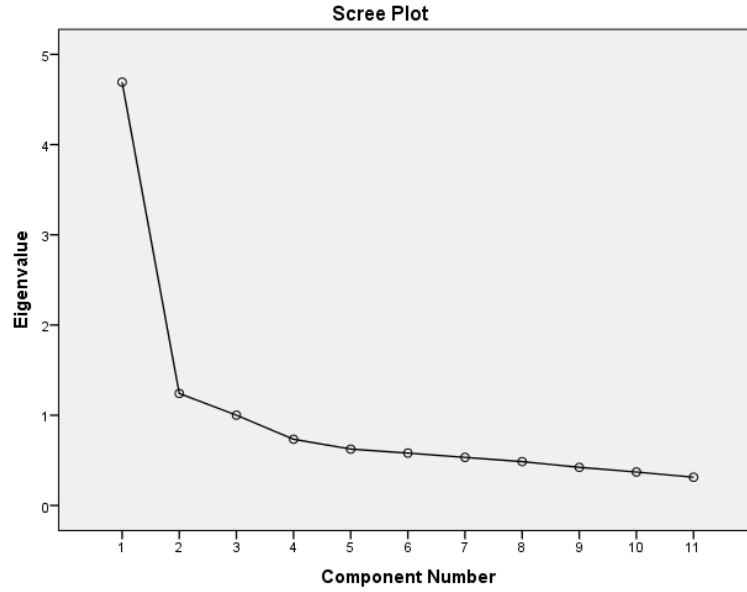
Hem değişken sayısını azaltmayı hem de değişkenler arasındaki ilişkilerden yararlanarak yeni yapılar ortaya çıkarmayı amaçlayan faktör analizi, bir grup değişken için bir faktör modeli ortaya çıkarır (Özdamar, 2010). Bu doğrultuda geliştirilen ölçüğe açılımlı faktör analizi yapabilmek için öncelikle elde edilen verilerin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi (Bartlett test of Sphericity) değerlerine ait uygunluğuna bakılmıştır. Örneklemden toplanan verilerin yeterli sayıda olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi değerinin 1'e yakın olması örneklemin yeterli olduğunu gösterirken, 0.50'nin altında olması kabul edilemeyeceğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2011). Bu kapsamda geliştirilen İnternet Özgeciliği ölçme aracının KMO ve Bartlett Küresellik Testine ait değerlere ilişkin bilgiler Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2: KMO ve Bartlett's Testi Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		.87
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-kare Değeri	1577.796
	S Derecesi	55
	p	.000

İnternet Özgeciliği ölçeğinin KMO değerinin .87 olması, örneklemin açımlayıcı faktör analizi yapabilmek için yeterli sayıda olduğunun göstergesidir. Verilerin çok değişkenli normal dağılıma sahip olduğunu anlamak amacıyla yapılan Bartlett Küresellik Testine ait p değerinin .01' den küçük olması beklenir. Bu doğrultuda geliştirilen ölçeğin p değerinin ($X^2_{(55)} = 1116.3936$; $p < .001$) anlamlı olduğu söylenebilmektedir.

Ayrıca ölçme aracının faktör yapısının belirlenebilmesi için faktörlerin öz değerlerinde ilişkin bilgilerin yer aldığı Scree Plot grafiği kullanılmıştır. İnternet Özgeciliği ölçeğinin faktörlerine ilişkin yamaç eğim grafiği aşağıda Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 2. Ölçeğin faktörlerine ilişkin yamaç eğim grafiği

Şekil 1'de yer alan yamaç eğim grafiği incelendiğinde öz değeri bir ve birden fazla olarak belirlenen üç faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ölçeğin kırılma noktasının üçüncü faktörde olması, ölçeğin üç faktörden oluştuğu yorumunu yapmamızı sağlamaktadır.

Geliştirilen ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla öncelikli olarak temel bileşenler analizi yapılmıştır. Toplanan veri setine yönelik varyansa önemli katkısı olan faktörlerin ya da bileşenlerin belirlenmeye çalışıldığı temel bileşenler analizi ve Direct Oblimin döndürme yöntemi kullanılmıştır. Direct Oblimin Döndürme yöntemi, ölçeğin alt boyutları arasında ilişkinin olduğu varsayımına dayanan eğik döndürme yöntemlerinden biridir. (Büyüköztürk, 2002). Faktörleri daha iyi yorumlamak amacıyla yapılan eksen döndürmelerinde, maddelerin bir faktördeki yükü azalırken, diğerinde artışı görülür. Böylece maddeler kendileri ile yüksek düzeyde ilişki veren boyutlara yerleştirilir (Büyüköztürk, 2011). Yapılan açımlayıcı faktör analizinde maddelerin binişikliği incelenmiştir. Pattern matrix sonuçlarına göre binişik olduğu tespit edilen 5 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca her bir maddenin faktörlerine bakmaksızın ölçeği açıklama gücü değerlerine bakılmıştır (Communalities). Faktör yüklerinin .40'ın üstünde olması beklenmektedir (Field, 2009). Faktör yükü .40'ın altında olan 1 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin açımlayıcı analizden sonra 3 faktör ve 11 maddeden

oluştugu ve toplam varyansın %63'ünü açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin döndürülmüş faktör yüklerine ilişkin bulgular Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3: Ölçeğe İlişkin Yapılan Açımlayıcı Faktör Analizi-Faktör Yükleri

Madde Numarası	Faktör Yük Değerleri		
	Sanal Destek	Sanal Bilgilendirme	Sanal Koruma
Madde 4	,849		
Madde 7	,782		
Madde 10	,723		
Madde 1	,645		
Madde 8		,837	
Madde 5		,781	
Madde 11		,771	
Madde 2		,482	
Madde 3			,798
Madde 9			,735
Madde 6			,600
Açıklanan Varyans	%43	%11	% 9
Cronbach Alfa Değerleri	.81	.77	.68

Tablo 2 incelendiğinde ölçeğin toplamda üç faktörden oluştuğu ve toplam varyansın %63'ünü açıkladığı görülmektedir. Ölçeğin faktörlerinin toplam varyansı açıklama yüzdelerine bakıldığında; ilk faktör ölçeğin %43'lük kısmını, ikinci faktör %11'lik kısmını ve üçüncü faktörün ise %9'luk bir kısmını açıkladığı görülmektedir. Toplam varyansın büyüklüğü faktör yapısının güçlü olmasının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Geliştirilen ölçeğin açıkladığı toplam varyansın %50 ve üzerinde olması beklenmektedir (Büyüköztürk, 2011). Bu doğrultuda ölçeğin açıkladığı varyansın istenilen yeterlikte olduğu görülmektedir.

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 11 madde ve 3 faktörden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Belirlenen faktörlerin isimlendirilmesi için alanyazın göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca alan uzmanlarından da görüş alınmıştır. Ölçeğin ilk boyutu (4 madde), "sanal destek" olarak adlandırılırken, ikinci boyutu (4 madde) "sanal bilgilendirme" ve üçüncü boyutu ise (3 madde) "sanal koruma" olarak isimlendirilmiştir. Sanal destek boyutunda "Sanal ortamda, diğer insanlara karşı yapılan haksızlıklara dikkat çekmek için paylaşımlarda bulunurum" maddesi, Sanal bilgilendirme boyutunda "Sanal ortamda bana fayda sağlayan kişi ve hesapları, sanal ortamdaki diğer kullanıcılarla paylaşırım" maddesi ve Sanal koruma boyutunda ise "Sanal ortamda sahte olan ya da taklit yapan hesapları şikâyet ederim (spamlarım)" maddesi yer almaktadır.

Ölçeğin Geneli ve Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi

Ölçeğin faktörlerinin birbirleri ve toplamıyla korelasyonunun belirlenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4: Ölçeğin Geneli ve Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi

	İnternet Özgeciliği Toplam Puanı	Sanal Destek	Sanal Bilgilendirme	Sanal Koruma
İnternet Özgeciliği Toplam Puanı	1	.84**	.83**	.81**
Sanal Destek		1	.51**	.55**
Sanal Bilgilendirme			1	.53**
Sanal Koruma				1

Tablo 4'deki bulgular incelendiğinde; ölçeğin toplam puanı ile faktörleri arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkinin olduğu görülmektedir. Ölçek toplam puanı ile sanal destek ($r=.84$), sanal bilgilendirme ($r=.83$) ve sanal koruma ($r=.81$) faktörü arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutları olan sanal destek ile sanal bilgilendirme ($r=.51$) ve sanal koruma ($r=.55$) faktörleri arasındaki korelasyon düzeyleri arasında ise pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu yorumu yapılabilmektedir.

İnternet Özgeciliği Ölçeği Güvenirliğe İlişkin Bulgular

İç Tutarlılığın Hesaplanmasına İlişkin Bulgular

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa değerleri incelenmiştir. Testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgili olan güvenilirlik katsayısının psikolojik bir test için 0.60 ve daha yüksek olması yeterli görülmektedir (George ve Mallery, 2003). Ölçeğin güvenilirlik değerinin .86 olduğu görülmüştür ve ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) hesaplanmıştır. Sanal destek alt boyutu için, sanal bilgilendirme alt boyutu için ve sanal koruma alt boyutu için cronbach alfa değerlerinin sırasıyla .81, .77 ve .68 olduğu görülmüştür.

Alt-Üst Grup Güvenirliğine İlişkin Bulgular

İnternet özgeciliği ölçeğini ile her bir maddenin kişileri ayırt etme gücünü tespit etmek amacıyla madde geçerliği incelenmiştir. Bu kapsamda her bir maddenin ölçek toplam puanına göre alt grup % 27 ve üst grup % 27'lik ortalamaları arasındaki farka dayalı madde analizi için bağımsız örneklem t-testi analizi yapılmıştır. Alt %27'lik ve üst %27'lik grupların ortalamaları arasında farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Bu doğrultuda ölçek maddelerinin, ölçülen özellik yönünden bireyleri ayırt etme güçlerinin yeterli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

İnternet ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok internetin olumsuz yönlerine odaklanmış ancak olumlu yönleri göz ardı etmektedir (Jiang vd., 2017). Ancak sanal ortamda olumlu sonuçlar ortaya çıkaran eylemlerde bulunmakta, böylece sadece olumsuz sonuçlara değil olumlu sonuçlara da odaklanması gerekmektedir (Anlı, 2019). İnternet aracılığı ile bireyler sanal ortamda bağış kampanyaları düzenleyerek, imza

kampanyaları hazırlayarak, faydalı ücretsiz yazılımlar ve ücretsiz eğitim içerikleri oluşturarak birbirlerine destek olmaktadır. Sağlık, eğitim, insan hakları ve çevre gibi birçok alanlarda gerçekleştirilen bu destekleri sunarken, bireylerin temel amacının sanal ortamda diğer insanlara da fayda sağlamaya çalışmak olduğu görülmektedir (Özdemir ve Işık, 2021). Bu durum internet özgeciliği kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bireylerin sanal ortamda herhangi bir ödül beklentisi olmaksızın ya da herhangi bir baskıya maruz kalmadan sergiledikleri yardımsever davranışlar, internet özgeciliğinin önemini ortaya koymaktadır (Zheng ve Zhao, 2015).

Bireylerin sanal ortamda gerçekleştirdiği özgecilik davranışları internete erişimin kolay ve hızlı olması ile her zaman ve her yerde sergilenebilmektedir (Rachmawati ve Solikhati, 2020). Nitekim Lin ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan çalışmada, günlük hayatta gerçekleştirilen özgecilik davranışı, sanal ortamda gerçekleşen özgecilik davranışı ile karşılaştırıldığında zaman ve fiziksel kısıtlamalar olmadığı için daha sık ve daha çeşitli şekilde gerçekleştiği belirtilmektedir. Zaman ve mekan kısıtlaması olmadan her yerde sergilenebilir olması durumu internet özgeciliğinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

İnternet ortamındaki özgecilik kavramı da günümüzde sanal ortam etkileşimlerinin artması ile birlikte insanlığın hayatında önemli bir yere sahip olup, yapılan çalışmalarda da yer edinmeye başlamıştır (Friesem, 2016, Zheng vd., 2016). Yurt dışında yapılan araştırmalarda sanal ortamda özgecilik, kavramını ölçmek amacıyla kullanılan (Cissel, 2018; Zheng, 2010) ölçekler olmasına rağmen Türkiye’de doğrudan internet özgeciliğini ölçen herhangi bir ölçme aracının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu eksikliğı giderebilmek adına İnternet özgeciliğini ölçen bir ölçme aracının olmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda yapılan bu çalışmada İnternet Özgeciliği Ölçeği geliştirilmiş olup 2022-2023 eğitim öğretim yılında çeşitli liselerde öğrenim gören öğrencilerle çalışmalar yürütülmüştür. Geliştirilen ölçeğin faktör sayısı belirlemek için yamaç-eğim grafiğı ve öz değerler dikkate alınmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 3 faktör ve 11 maddeden oluştuğı ve toplam varyansın %63’ünü açıkladığı görülmüştür. Ölçek hem toplam puan alınarak (en düşük 11- en yüksek 55 puan) hem de alt boyutlar açısından ayrı ayrı da puanlanabilmektedir. Bu doğrultuda geliştirilen “İnternet Özgeciliği” ölçeğı ergenlerin sanal ortamda sergiledikleri özgeci davranışları ölçmek amacıyla kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda ölçeğın faktör yapısının test edildiğı doğrulayıcı faktör analizi yapılabilir. Ayrıca internet özgeciliğı ölçeğı ile farklı örneklem gruplarının sanal ortamda özgeci davranışlarını incelemek amacıyla analizler yapılabilir. Ergenlerin sanal ortamda sergiledikleri özgeci davranışları ölçmek amacıyla geliştirilen bu ölçekle farklı değişkenler kullanılarak regresyon temelli araştırmalar yapılabilir.

Çatışma Beyanı: Yapılan bu çalışmada yazarların herhangi bir kişi veya kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik kurul Onayı: Araştırmanın kapsamı ve ölçme aracına ait bilgiler ile Atatürk Üniversitesi Etik Kurulu'ndan resmi araştırma izinleri alınmıştır (Tarih: 14.02.2023, Toplantı Sayısı: 02, Karar No:03).

Kullanılan Yapay Zeka Araçları: Bu çalışma kapsamında herhangi bir yapay zeka aracı kullanılmamıştır.

KAYNAKÇA

Akçınar Yayla, B., Kağıtçıbaşı, Ç. ve Baydar, N. (2018). Erken ergenlikte ahlak gelişimi: bir müdahale araştırması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(2), 153-169. <https://doi.org/10.17244/eku.322365>

Anlı, G. (2019). Çevrimiçi olumlu sosyal davranış ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(6), 2641-2649. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3491>

Comte, A. (1875). *System of positive polity or treatise on sociology*. Longmans, Green, and Co.

Bilgiz, S. ve Peker, A. (2020). Ergenlerde kişisel ve çevresel faktörlerin siber zorbalık davranışını yordaması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(2), 430-447. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.613212>

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 32(32), 470-483.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Pegem Yayınları

Cissel, H.O. (2018). Developing a social media behavior scale. [Master Dissertations, North Florida University, USA]. ProQuest Dissertations Publishing

Düzgüner, S. (2019). Pro-sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (özgecilik) tanımı ve konumu. *Bilimname*, (40), 351-373. 10.28949/bilimname.595847

Eisenberg N., Fabes R.A., ve Spinrad T.L. (2006). Prosocial behavior. In Damon W., Learner (Series Eds.) R. M., Eisenberg (Vol. Ed.) N., Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development (6th ed., pp. 646–718). New York: John Wiley.

Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. Norton

- Fauzan, A. (2018). Digital altruism: Kabar baik dari internet. *PsychoPaper Psychology Village*,4(6). <https://buletin.k-pin.org/index.php/arsip-artikel/251-digital-altruism-kabar-baik-dari-internet>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. SAGE.
- George D. ve Mallery P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0 update (4th ed.). Allyn ve Bacon
- Greysen, S. R., Kind, T. ve Chretien, K. C. (2010). Online professionalism and the mirror of social media. *Journal of General Internal Medicine*, 25(1), 1227-1229. <https://doi.org/10.1007/s11606-010-1447-1>
- Jiang H., Chen G. ve Wang, T. (2017). Relationship between belief in a just world and Internet altruistic behavior in a sample of Chinese undergraduates: Multiple mediating roles of gratitude and self-esteem. *Personality and Individual Differences*,104, 493-498. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.09.005>
- Karadağ, E. ve Mutağçılar, İ. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümlenme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 41-69.
- Klisanin, D. (2011). Is the internet giving rise to new forms of altruism? *Media Psychology Review*,3(1), 1-11.
- Kurniasanti, K. S., Assandi, P., Ismail, R. I., Nasrun, M. W. S. ve Wiguna, T. (2019). Internet addiction: a new addiction?. *Medical Journal of Indonesia*, 28(1), 82-91. <http://dx.doi.org/10.13181/mji.v28i1.2752>
- Kuss, D.J. (2016). Internet addiction: The problem and treatment. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3, 185–192. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0106>
- Lin, R., Chen, Y., Shen, Y., Xiong, X., Lin, N. ve Lian, R. (2021). dispositional awe and online altruism: Testing a moderated mediating model. *Frontiers in Psychology*, 12, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.688591>
- Lozano-Blasco, R., Robres, A. Q. ve Sánchez, A. S. (2022). Internet addiction in young adults: A meta-analysis and systematic review. *Computers in Human Behavior*, 130, 107201. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107201>
- Melton, A. (2019). *Sleep and digital altruism: Are good sleepers, good doers?*. [Master's thesis, Harvard Extension School].
- Özdamar, K. (2010). *Paket programları ile istatistiksel veri analizi 2*. Ankara: Kaan Kitabevi

- Özdemir, Ş. ve Işık, K. C. (2021). Siber nezaket ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(3), 1215-1232. <https://doi.org/10.21547/jss.889535>
- Rachmawati, D. ve Solikhati, K. (2020). Digital altruism: strategi kepercayaan pendonasi Kitabisa.com dalam membangun solidaritas sosial. *Jurnal Kajian Media*, 4(1), 22-39. <https://doi.org/10.25139/jkm.v4i1.2365>
- Ricard, M. (2017). Altruism and happiness. Happiness: Transforming the development landscape, The Centre for Bhutan Studies and GNH 156-169. https://www.bhutanstudies.org.bt/publicationFiles/OccasionalPublications/Transforming%20Happiness/Happiness-transform_Final_with-cover.pdf#page=161
- Seligman, M.E.P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). "Positive psychology: An introduction." *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2007). *Using multivariate statistics*. New York: Allyn ve Bacon.
- TÜİK, (2021). Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>
- Wallace, P. (2001). *The psychology of the Internet*. Cambridge University Press.
- Wright, M.F. ve Li, Y. (2011). The associations between young adults' face-to-face prosocial behaviors and their online prosocial behaviors. *Computers in Human Behavior*, 27(5), 1959-1962.
- Yavuzer, N. (2017). Bir prososyal davranış kaynağı olarak özgeci motivasyonun ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi. *HAYEF Journal of Education*, 14(1), 105-126.
- Yaylacı, A.F. (2016). Özgecilik, sözleşmeye dayalı ilişkiler ve toplumsal takas bağlamında örgütsel yurttaşlık davranışları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 257-277. <http://dx.doi.org/10.17218/husbed.75545>
- Yeşilkaya, M. (2018). Özgeci davranış olgusuna ilişkin epistemolojik sorunlar üzerine bir inceleme: siyah, beyaz ve gri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/639150> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım Keskin, A. ve Berk Özcan, Ç. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik, empatik ve sosyal öz yeterlilik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 10(2), 122-129. 10.5336/nurses.2018-60106
- Zheng, X. L. (2010). Internet altruistic behavior of undergraduates: Scale development and multilevel analysis. (Doctoral Dissertation), Shanghai: Shanghai Normal University, 21-63

- Zheng, X. L. (2013). The relationship between altruistic behavior in the real world and Internet altruistic behavior: The role of online social support [In Chinese]. *Psychological Development and Education*, 21, 31–37. <http://doi.org/bjcm>
- Zheng, X., Wang, Y. ve Xu, L. (2016). Internet altruistic behavior and subjective well-being: Self-efficacy as a mediator. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 44(9), 1575-1583. <http://dx.doi.org/10.2224/sbp.2016.44.9.1575>
- Zheng, X. L. ve Zhao, W. (2015). Relationship between internet altruistic behavior and hope of middle school students: The mediating role of self-efficacy and self-esteem. *Psychological Development and Education*, 31, 428–436. [10.16187/j.cnki.issn1001-4918.2015.04.06](http://dx.doi.org/10.16187/j.cnki.issn1001-4918.2015.04.06)
- Zheng, X., Zhu, C. L. ve Gu, H. G. (2011). Development of the internet altruistic behavior scale for college students. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 19, 606–608
- Zhu, C., Huang, S., Evans, R. ve Zhang, W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in Public Health*, 9, 634909. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>

İnternet Özgeciliği Ölçeği

Aşağıda lise öğrencilerinin günlük yaşamda internet kullanımları sırasında sergiledikleri davranış kalıpları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1)	Sanal ortamda, diğer insanlara karşı yapılan haksızlıklara dikkat çekmek için paylaşımlarda bulunurum.					
2)	Sanal ortamda faydalandığım uygulama veya programları diğer kullanıcılarla paylaşarak onları da haberdar ederim.					
3)	Sanal ortamda sahte olan ya da taklit yapan hesapları şikâyet ederim (spamlarım).					
4)	Sanal ortamda küresel duyarlılık kapsamında (çevre kirliliği, iklim değişikliği, karbon salınımı vb.) gerçekleşen kampanyalara katılırım					
5)	Tecrübe ettiğim mekanlar hakkındaki görüşlerimi sanal ortam aracılığıyla diğer insanlara paylaşarak onları bilgilendiririm.					
6)	İnternet kullanıcılarının sanal ortamda karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunarım.					
7)	Sanal ortamda, topluma faydası olacağını düşündüğüm kampanyalara katılırım.					
8)	Satın aldığım ürünlere ilişkin görüşlerimi sanal ortamdaki kullanıcılarla paylaşıyorum.					
9)	Sanal ortamda dolandırılmam ya da bu tarzda bir eyleme maruz kalmam durumunda, diğer kullanıcılara uyarıda bulunurum.					
10)	Sanal ortamda, topluma fayda sağladığını düşündüğüm kişilerin faaliyetlerini destekleme amaçlı paylaşımlarda bulunurum.					
11)	Sanal ortamda bana fayda sağlayan kişi ve hesapları, sanal ortamdaki diğer kullanıcılarla paylaşıyorum.					

***İnternet Özgeciliği Ölçeği, akademik araştırmalarda izin alınmadan kullanılabilir. Ancak kaynak gösterilmesine dikkat edilmelidir.**